

Instituutioiden talouspolitiikkaa

Johan Myhrman (1994): Hur Sverige blev rikt. SNS-Förlag, Stockholm. 255 sivua.

Johan Myhrman on tutkinut raha- ja valuuttakurssipolitiikkaa sekä finanssipolitiikkaa jo 70-luvun alkupuolelta lähtien. Institutionaalista talusteoriaa hän on käsitellyt artikkelissaan *Journal of Institutional and Theoretical Economics*-aikakauskirjassa, jossa jo käsillä olevan kirjan teoreettinen luku 2, "Den ekonomiska tillväxten", oli aika pitkälle hahmoteltu (Myhrman 1989).

Adam Smithistä alkaen kansantaloudessa on puhuttu "näkyvästä kädestä" joka taloudellisten päätösten täydellisen desentralisoinnin vallitessa johtaa hintamekanismin avulla optimaaliseen tulokseen kansantaloudessa.

Yleisen tasapainon mallissa täydellinen kilpailu johtaa voimavarojen optimaaliseen kohdentumiseen. Ongelmana on kuitenkin se, että päätöksentekijöiden rooliksi jää vain reagointi markkinahintaan. Kun otetaan huomioon informaatiokustannukset, huomataan, että ihmisten välinen vuorovaikutus sisältää kustannuksia.

Johan Myhrman analysoi Ruotsin taloushistoriaa lähtökohtanaan se, että ihmisiä ja organisaatioita johtavat yllykkeet eli palkinnot ja rangais-
tukset. Mutta nämä yllykkeet eivät koostu vain taloudellisista palkinnoista, vaan instituutiot eli inhimillisen vuorovaikutuksen säännöt "tuottavat paremman tuloksen", kuten Myhrman hieman hämähästi sanoo.

Sääntöjärjestelmän etu on se, että jos tiedän muiden noudattavan samaa sääntöjärjestelmää, minulla on paremmat mahdollisuudet ennakoita

tapahtumien kulkua. Tiedän kuinka ihmiset tulevat reagoimaan erilaisissa tilanteissa. Tämä antaa päätöksille pitemmän aikaperspektiivin. Yhteiskunnan sääntöjärjestelmä koostuu perustulolaeista, laeista ja muista säädöksistä ja kaikista yksilöitä koskevista moraalisaännöistä.

Yleisen tasapainon traditionaalisissa malleissa muutos talouden tilassa tehokkaampaan vaihtoehtoon merkitsee kansantuotteen kertalaisyystä. Mutta taloudellinen kasvu on eri asia. Talouskasvun nopeutuessa parilla prosentilla vuodessa elintaso voidaan kaksinkertaistaa 40 vuodessa hitaamman kasvun vaihtoehtoon verrattuna. Adam Smithin mukaan tällainen tuotannon lisäys voidaan saavuttaa työnjakoa syventämällä. Työnjaon laajempi hyväksikäyttö oli eräs keskeisiä syitä siihen, että USA:sta tuli varakkain maa 1800-luvulla.

Mutta toinen tärkeä tekijä, joka lisää talouskasvua ovat innovaatiot. Innovaatioita ovat muun muassa uudet tuotteet ja uudet tuotantomenetelmät. Kyky ja halu nopeaan sopeutumiseen ovat myös tärkeitä talouskehitykseen vaikuttavia tekijöitä. *Sopeutumiskyky* on Myhrmanilla dynaaminen ja uutta luova käsite, ja on sukua Schumpeterin "luovalle tuholle".

Yhteiskunnan instituutiot määräävät suuressa määrin yllykejärjestelmän voiman ja suuntautumisen. Pelisaännöt ja instituutiot vaikuttavat ihmisen käyttäytymiseen ei vain tänään vaan pitkälle tulevaisuuteen. Ihminen on toiminnassaan eteenpäin katsova ja pitkälle ajalle suunnitteleva. Ihminen itse määrää taloudellisen ympäristönsä valitsemalla instituutiot. Mutta taloudellinen kasvu ei ole vakaata edistystä eikä rationaalisesti

suunniteltua tasapainoista kasvua, jonka vauhti yksityiskohdissaan voidaan määrätä julkisen vallan toimesta. Talouskasvua luonnehtii sen sijaan innovaatioiden ja instituutioiden vuorovaihtus.

Transaktio- ja informaatiokustannukset

Myhrman pitää kolmea asiaa tärkeinä talouskehityksen ymmärtämiseksi: informaatio- ja transaktiokustannuksia, instituutioiden merkitystä talouden toiminnalle ja kolmanneksi prosessia, minkä kautta yksilöt omasta edustaan lähtien voivat toimia politiikan markkinoilla ja siellä vaikuttaa tulonjakoon. Myhrman pitää näkemystään Schumpeterin teorioiden laajenuksena. Schumpeterilla olivat innovaatiot ja poliittiset instituutiot keskeisiä.

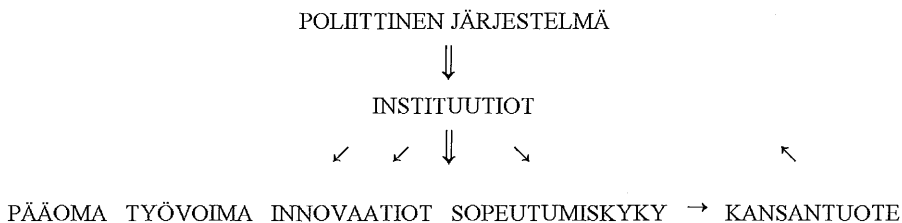
Vaihdosta saatava hyöty riippuu sekä tuotanto- että transaktiokustannuksista tilanteessa, jossa hyödykkeen laadusta ei ole täyttä varmuutta, tulevaisuus on epävarma ja sopimuksen solmimi-

nen ja sen pätevyys ylläpitäminen vaativat kustannuksia.

Organisatorinen rakenne, jossa vaihto tapahtuu, on ratkaiseva talouden lopputuloksen kannalta. Näin ei ole traditionaalisissa taloudellisissa malleissa, joissa ei tarvita organisaatorakennetta, kun hintamekanismi ratkaisee kaikki koordinoit- ja motivaatio-ongelmat.

Seuraavassa talouden kasvuprosessia kuvaavassa kaaviossa 'Pääoma' tarkoittaa samanlaatuisia, homogeenisia, pääomatavaroita, joiden määrällinen lisäys on talouskasvun edellytys. Vastaavasti 'Työvoima' tarkoittaa kouluttamatonta, homogeenista työvoimaa. 'Innovaatiot' tarkoittaa uudenlaisia pääomatavaroita ja inhimillistä pääomaa, joka on edellytys innovaatioiden aikaansaamiseen. 'Instituutiot' antavat ylläkköön muutokseen. 'Sopeutumiskykyä' tarvitaan sekä yritysten omiin innovaatioihin sopeutumiseen että yritysten ympäristön muutoksiin sopeutumiseen.

Talouden kasvuprosessi

Yritykset voivat sopeutua muuttamalla organisaatiotaan, vähentämällä kustannuksiaan tai hajauttamalla tuotevalikoimaansa. Muutosprosessi voi kuitenkin sisältää myös uusien yritysten perustamisen ja uudenlaisen pääoman käyttöönoton. Kapitalismin dynamiikassa on siis kaksi osaa: taipumus innovaatioihin ja halu sopeutumiseen.

Katsaus taloushistoriaan ja -politiikkaan

Ruotsi oli 1800-luvun alussa Länsi-Euroopan köyhimpiä maita. Vähitellen 1820-luvulta alkaen kuitenkin taloudellisen ja poliittisen liberalismien aatteet ja ajatussuunnat, joiden juuret olivat

valistuksen aikakaudessa, alkoivat saada jalansijaa.

Ruotsin poliittisessa elämässä tuli 1840- ja 1850-luvuilla hallitsevaksi ajatussuunnaksi niin kutsuttu yhdistysliberalismi (associationsliberalismen). Tämä liberalismi kannatti vapautumista valtion sääntelystä ja muusta puuttumisesta yksilöiden vapaaseen toimintaan. Tämä puoli sen ajattelussa muistutti *laissez-faire* oppia. Mutta assosiaatioliberalismi uskoi myöskin oikeuteen vapaisiin yhteenliittymiin ja niiden merkitykseen. Esimerkkejä tällaisesta ovat hypoteekkiyhdistykset, vakuutusyhtiöt ja pankit. Uuden ajan miehet näkivät tärkeäksi, että markkinoiden tukena toimii markkinoiden toimintaa edistävä lainsäädäntö. Osakeyhtiölaki säädettiin vuonna 1848, noin 40 vuotta ennen Suomea.

1850-luvulta alkaen Ruotsin talous alkoi kehittyä ja 1870-luvulta alkaen pysyttiin nopean kasvun uralla. Vuosisadan lopulla Ruotsin hallintojärjestelmästä oli kehittynyt ehkä maailman vähiten korruptoitunut ja eniten normien ohjaama hallintokoneisto.

Sotien välisenä aikana poliittinen elämä stabilisoitui - sosiaalidemokraattien valtaannousu - ja markkinatalouden mukaiset instituutiot ja vakaat pelisäännöt, jotka luotiin 1800-luvulla, pysyivät edelleen voimassa, joten suotuisan talouskehityksen edellytykset säilyivät. Uskottava Iso-Britanniaan ja sen melko ekspansiiviseen rahapolitiikkaan sidottu valuuttakurssi edesauttoi suotuista talouskehitystä 1930-luvulla.

Vuosien 1950-1965 suotuista talouskehitys perustui vakaisiin taloudellisiin ja poliittisiin pelisääntöihin. Julkiset menot pidettiin hyvin hallinnassa. Ruotsin julkisten menojen BKT-osuus oli vielä 1960-luvun alussa verrattuna muihin Länsi-Euroopan maihin varsin kohtuullinen. Kiinteä valuuttakurssi määräsi täydellisesti Ruotsin stabilisaatiopolitiikan liikkumatilan. Lopputuloksen ei voinut olla muuta kuin suotuista talouskehitys.

Suomen talouspolitiikkaa voi myös tarkastella myhrmanilaisittain. 1800-luvulla luotiin yhteiskunnalliset ja poliittiset instituutiot, jotka olivat

paremman talouskehityksen edellytys. Fennomaanit pitivät talouden kehittämistä osana laajaa yhteiskunnallista uudistamis- ja rakentamisliikettä. Raha- ja vakuutuslaitoksia synnytettiin tietoisesti. Myhrmanhan pitää rahaolojen ja rahoitusinstituutioiden kehitystä hyvin perustavaa laatua olevina tekijöinä koko talouden kehityksessä. (Rahoitusinstituutioiden merkityksestä talouskehityksestä katso esim. *Hellwigin* artikkeli 1991.)

Ruotsin talouspolitiikka ei siis ollutkaan keynesiläistä, kuten usein on väitetty, vaan klassista, sääntöihin perustuvaa. Kun toisaalta *Juha Tarkka* on osoittanut Suomen talouspolitiikan olleen 1950-luvulta alkaen keynesiläistä (devalvaatiot!), onkin kuva Suomen ja Ruotsin talouspolitiikan regiimeistä muuttunut peilikuvikseen. Myhrmanilaisittain sanottuna se mikä talouspolitiikassa on Ruotsissa ollut hyvää, on ollut klassista ja mikä Suomessa on ollut huonoa, on ollut keynesiläistä, diskretionaarista (*Fischer 1990, Tarkka 1993*).

Taloushistoria nousussa

Historialla, kehitysuralla, on merkitystä, kuten Myhrmankin toteaa. *Douglass C. Northin* tutkimukset ovat olleet eräs hänen inspiraation lähteitään (Northista katso vaikkapa *Hjerpe 1993*). Taloushistorian arvostus on nousussa endogeenisen kasvuteorian ansiosta, jota Myhrman kuitenkin tuntuu arvostelevan tarkastelutavan kapeudesta. Historioitsijat ja ekonomistit ovat epäilemättä olleet Suomessakin liian etäällä ja tietämättömiä toisistaan. *Markku Kuisma* lienee parhaiten ekonomistien tällä hetkellä tuntema taloushistorioitsija, mutta lähentymistä tarvittaisiin molempien ammattikuntien puolelta (*Kuisma 1993*).

Vaikka Myhrman sanookin, että ihmisen taloudellisten ja muiden motiivien välillä ei ole mitään perustavaa laatua olevaa eroa ja että ihmisen käyttäytyminen voidaan kuvata paremmin toimintana kuin passiivisena reaktiona erilaisiin ärsykkeisiin, tämä tuntuu jäävän huulen tunnustukseksi. Onko moraalilla merkitystä?

Onko markkinoihin nojaamisessa menty liian pitkälle tai onko niiden toiminnasta vallitseva käsitys harhainen? *Holthamin ja Kayn* tuore artikkeli (1994) esittää näitä kysymyksiä erittäin kiintoisasti.

Myhrmanin kirjaa vaivaa epätasapaino. Kirjan alussa esitetty teoreettinen viitekehys, joka tuntuu melko sketsimäiseltä, instituutioiden roolista talouskehityksessä jää irrallisen tuntuiseksi. Apparaattia ei varsinaisesti käytetä kirjan muussa osassa, pääosa kirjaa on tavanomaista Ruotsin talouspolitiikan läpikäyntiä, jossa pääasiaksi tuntuu nousevan "säännöt" ja niiden noudattaminen klassisen talouspolitiikan hengessä. 1970-luvulla jouduttiin kadotukseen, kun kiinteän valuuttakurssin politiikan lainalaisuudet unohdettiin.

Myhrmanilla on paljon samanlaista reformihenkeä kuin *Lindbäckin* komitealla (*SOU 1993: 16*) ja vaikkapa *Advantage Sweden*-kirjassa (*Sölvell, Zander ja Porter 1991*). Ruotsin ekonomistikunta on tunnetusti suuri ja korkeatasoinen. Tämäntapaista kirjaa odottaisi Suomessakin. Mutta, talouden tilaa ajatellen, onko Siperia kuitenkin paras opettaja?

Kirjallisuus

Fischer, S. (1990): Rules versus discretion in monetary policy. *Handbook of Monetary*

economics, Volume II. North-Holland.

Martin Hellwig (1991): Banking, financial intermediation and corporate finance. Teoksessa *European financial integration*, edited by Alberto Giovannini and Colin Mayer. Cambridge University Press.

Riitta Hjerppe (1993): Taloustieteen nobelit kliometrikoille. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 4/1993.

Holtham, G. ja Kay, J. (1994): The Assessment: Institutions of Policy. *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 10, No. 3.

Kuisma, M (1993): *Metsäteollisuuden maa. Suomi, metsät ja kansainvälinen järjestelmä 1620-1920*. SHS, Helsinki.

Myhrman, J. (1989): The New Institutional Economics and the Process of Economic Development. *Journal of Institutional and Theoretical economics*, 145, 38-59.

Nya villkor för ekonomi och politik. Ekonomiskommisjons betänkande, *SOU 1993: 16*.

Sölvell, Ö., Zander I. ja Porter, M.E. (1991): *Advantage Sweden*. Norstedts, Angered.

Tarkka, J. (1993): Onko suhdannepolitiikka vain tahdon asia. Kommenttipuheenvuoro, *Kansantaloudellinen Aikakauskirja* 2/1993.

Pekka Mäkelä